

Stereotiepe ideeën over sekseverschillen in de gymles

▲
Samen magnesium smeren ...

Verschillen tussen jongens en meisjes zijn er. Dat is een feit. Maar hoe zit het in de gymles? Zelf gymde ik vroeger niet met jongens: op mijn oude middelbare school waren de gymlessen gescheiden. Tegenwoordig is dit zeer ongebruikelijk, meisjes en jongen gymmen meestal samen. Hoe ervaren leerlingen dat eigenlijk? Hoe gaat een docent om met zo'n gemixte groep? En welke impact kan dit hebben op de ervaringen van leerlingen in LO?

TEKST NOORTJE VAN AMSTERDAM FOTO'S HANS DIJKHOFF

Het blijft een interessante discussie: verschillen tussen mannen en vrouwen, en tussen jongens en meisjes. Met name in de sport worden deze verschillen op scherp gezet. Als je als jongen hoort dat je gooit als een meisje, dan is dat een belediging (Drummond, 2003) "Who are obese, or who are considered unsuccessful in sport." Goed kunnen sporten is voor meiden een pluspunt, zo lang je er maar wel vrouwelijk uit blijft zien (Ross & Shinew, 2008) "Males potentially have the opportunity to experience social acceptance and learn what is expected of them to fulfill their social roles" (p. 41. In de sport wordt duidelijk verschil gemaakt tussen mannen en vrouwen en de eisen waaraan zij moeten voldoen. Dit werkt vaak stereotype beelden in de hand over mannelijkheid en vrouwelijkheid.

►
Is zwaaien
voor meisjes?

Diversiteit

In mijn onderzoek heb ik veel leerlingen gesproken over hun ervaringen in LO op de middelbare school. Deze blijken heel divers te zijn. Sommigen vinden gym het allerleukste vak en staan te springen om de zaal in of het veld op te mogen. Er zijn echter ook leerlingen die het verschrikkelijk vinden om op school te moeten sporten en bewegen. Deze verschillen worden vaak toegeschreven aan sekseverschillen maar dat is naar mijn idee een misvatting. Er zijn genoeg meiden die erg genieten van sporten, zo hard mogelijk rennen, gooien, slingeren et cetera. Eén meisje zegt bijvoorbeeld tijdens een interview: *“Ik ben wel iemand die sowieso niet stil kan zitten. Dus ik moet wel altijd bewegen en met gym doe je dat. Ik turn fanatiek en dan beweeg ik ook veel. Ik vind het vooral leuk om te sporten en te bewegen. Gewoon dat ik mijn energie kwijt kan”*. Tegelijkertijd zijn er ook jongens die ervan gruwelen om hun fysieke vaardigheden in groepsverband te moeten tonen. *“Gym is niet echt mijn ding. En ik ben ook niet bepaald de beste [...] vooral hardlopen vind ik vervelend, zoals bij de shuttlerun test. Dat ligt niet binnen mijn conditie en dan ziet iedereen dat ik eerder afhaak”*. Wat betekent deze diversiteit in vaardigheden en interesses voor de manier waarop leerlingen de gymlessen beleven? En hoe beïnvloeden fysieke vaardigheden de sociale positie van leerlingen ten opzichte van hun klasgenoten?

Zichtbaarheid

Wat uit mijn onderzoek duidelijk naar voren komt, is dat de gymlessen functioneert als een plek om jezelf te laten zien. Het lichaam is erg zichtbaar in de gymlessen, waardoor zowel de vaardigheden als het uiterlijk van leerlingen in de schijnwerpers komen te staan. Voor leerlingen die het gevoel hebben niet aan de norm te voldoen is dit heel onprettig. Zij worden in de gymlessen pijnlijk geconfronteerd met hun ‘tekortkomin-

Tieners willen dolgraag gezien worden als heteroseksueel aantrekkelijk.

gen’ op een bepaald gebied. In de interviews werd bijvoorbeeld veel gesproken over de angst om bepaalde oefeningen voor te moeten doen: *“Iedereen kijkt dan mee als je iets voor moet doen. En als je dan valt of zo, dan ziet gelijk iedereen het. Dan is alle aandacht op jou gericht. Dat is wat ik er eng aan vind.”* *“Er zijn ook mensen die in geen enkele sport goed zijn [...] In de gymlessen komt dat heel pijnlijk naar voren. Iedereen kijkt naar je. Je staat vaak te wachten op je beurt en dan zie je toch hoe de anderen het doen.”*

Tegelijkertijd maakt de verhoogde zichtbaarheid van het lichaam de gymlessen een zeer geschikte plek voor leerlingen om hun mannelijkheid of vrouwelijkheid (hun gender) te benadrukken. De ontluikende seksualiteit van tieners speelt hierbij in het voortgezet onderwijs een rol. Tieners willen dolgraag gezien worden als heteroseksueel aantrekkelijk. Uit mijn observaties komt naar voren dat de stereotype gegenderde gedragingen die hierbij horen – zoals agressiviteit en competitiviteit voor jongens en passiviteit en afhankelijkheid voor meisjes – aangegeven worden door leerlingen in de gymlessen om hun gender en seksualiteit te onderstrepen. *“Als jongen lijkt het me wel moeilijk als je echt heel erg onsportief bent. Het is toch wel het ideaal van een vrouw om een sterke, stoere man te hebben. En als iemand totaal faalt bij elke oefening bij gym, dan is het toch wel een afknapper lijkt mij. Bij meisjes maakt dat minder uit, omdat een jongen dat ook niet echt zoekt in een meisje.”*

“Meisjes doen vaak niet actief mee, die gaan snel op de bank zitten”

De gymlessen vormt door de verhoogde zichtbaarheid van het lichaam dus ook een context waarin leerlingen die niet voldoen aan de fysieke gegenderde normen gepest of anderszins uitgesloten kunnen worden. Onderzoek toont bijvoorbeeld aan dat ‘onhandige’ jongens vaak doelwit worden van pestgedrag omdat

zij niet voldoen aan het beeld van gewenste mannelijkheid (Tischler & McCaughtry, 2011). Gymdocenten versterken deze in- en uitsluitingsprocessen vaak onbewust doordat hun lessen veelal gebaseerd zijn op de mogelijkheden en interesses van fysiek vaardige jongens (Larsson, Fagrell, & Redelius, 2009).

Biologisch bepaald?

Doordat leerlingen stereotype gedrag vertonen in de gymles om hun gender en seksualiteit te benadrukken kan de indruk ontstaan dat de verschillen in gedrag, vaardigheden en inzet tussen jongen en meisjes biologisch bepaald zijn. Een aantal gymdocenten die ik interviewde zei hierover het volgende: *“Het niveau verschilt ook. En dat is wat betreft vaardigheid, maar ook wat betreft de energie en de inzet en de werkhouding. Jongens zijn gewoon actiever. Meisjes zijn veel passiever. Dus dat merk je, maar dat is gewoon een gegeven.”* *“Ik zie jongens en meisjes niet als verschillende mensen, maar wel als verschillende lichamen. Dames hebben nou eenmaal een ander metabolisme, een andere spiergroei en eh, nou daar dien je rekening mee te houden.”*

Sommige gymdocenten benadrukten hierbij de diversiteit aan ervaringen en mogelijkheden van leerlingen die ik eerder in dit stuk al noemde. Een uitermate geschikt instrument om in de gymlessen met deze diversiteit om te gaan, blijkt gedifferentieerd lesgeven. Bijna alle docenten die ik sprak gaven aan veel belang te hechten aan gedifferentieerd lesgeven, omdat de mogelijkheden van leerlingen nou eenmaal verschillen terwijl ze allemaal mee moeten doen. Het gevaar dat hierbij op de loer ligt is dat de differentiatie gebaseerd is op de inschatting van docenten over de vaardigheden van leerlingen. Als deze inschatting gekleurd wordt door stereotype ideeën over sekseverschillen dan worden deze hiermee een ‘selffulfilling prophecy’ die schijnbare verschillen tussen jongens en meisjes bevestigt en een andere aanpak in de lessen voor jongens en meisjes legitimeert. Eerder onderzoek toonde al aan dat dit fenomeen zich voordoet bij exacte vakken zoals wiskunde (Tiedemann, 2000): van meisjes wordt een minder goede prestatie verwacht dan van jongens. De verwachting van de docent maakt dat meisjes minder uitgedaagd worden om te excelleren en vervolgens blijven hun prestaties achter ten opzichte van die van de jongens en dit wordt toegeschreven aan biologische verschillen tussen jongens en meisjes. Het is goed mogelijk dat eenzelfde principe zich ook voordoet in LO.

Gescheiden gymles de oplossing?

Dit roept allerlei vragen op. Worden verschillen tussen jongens en meisjes in de gymles mede veroorzaakt door stereotype verwachtingen

over sekseverschillen van docenten? Hoe zou je uitsluiting en marginalisering van bepaalde (groepen) leerlingen kunnen voorkomen? Moeten we misschien terug naar de gescheiden gymlessen uit mijn tijd, om zo de kansen en mogelijkheden van alle jongens en meisjes in gymlessen te bevorderen? Deze laatste mogelijkheid kwam soms ook ter sprake in de interviews met leerlingen. Zo zei één jongen: *“Ik vind het gewoon jammer dat ik niet met alleen jongens kan gymmen. En meisjes vinden het ook niet leuk om met jongens te gymmen [...] Ik moet me inhouden met gymlessen omdat we met meisjes zijn en die zijn toch iets meer kwetsbaar.”*

“Iedereen kijkt dan mee als je iets voor moet doen. En als je dan valt of zo, dan ziet gelijk iedereen het.”

Een meisje gaf daarentegen aan dat zij het juist wél leuk vind om samen met jongens te gymmen en gescheiden gymlessen niet ziet zitten: *“Ik vind dat stom [...] Ik kan ook prima gymmen. Ja sorry hoor!”* De verontwaardiging die uit dit citaat blijkt, geeft meteen ook weer wat het risico is van het invoeren van gescheiden gymlessen: hiermee kunnen de verschillen tussen jongens en meisjes gegeneraliseerd worden, wat kan leiden tot een vorm van hokjesdenken waar sommige meisjes en jongens zich niet in thuis voelen. Bovendien ondervang je pestgedrag niet door jongens en meisjes van elkaar te scheiden tijdens LO. Eerder onderzoek toont aan dat ‘onhandige’ jongens in gescheiden klassen evengoed bespot worden (Rønholt, 2010).

Kritische zelfreflectie

Mijn aanbeveling is om het onderwerp sekse- en genderverschillen bespreekbaar te maken, en leerlingen te leren kritisch te kijken naar hun eigen ideeën hierover. Dit kan zowel in de gymles als bijvoorbeeld tijdens maatschappijleer, bijvoorbeeld door leerlingen te laten discussiëren over het onderwerp aan de hand van foto's van verschillende topsport atleten die veel in het nieuws zijn (geweest) zoals Michaëla Krajicek, Leroy Fer, Caster Semenya, en Epke Zonderland. Ook voor LO-docenten is het aan te bevelen om kritisch te kijken naar de eigen ideeën over sekseverschillen en sport. Welke stereotypen worden onderschreven? Hoe komen deze terug in hun lessen? En waar komen deze ideeën eigenlijk vandaan? Het bevorderen van kritische zelfreflectie bij leerlingen en docenten zou als effect kunnen hebben dat er meer ruimte komt voor diversiteit, zodat alle leerlingen – ongeacht hun gender en fysieke vaardigheden – genoeg mogelijkheden krijgen om plezier te beleven aan sporten en bewegen. ■

Contact

N.vanAmsterdam@uu.nl

Referenties

- Drummond, M. J. N. (2003). The meaning of boys' bodies in physical education. *The Journal of Men's Studies, 11*(2), 131–144.
- Larsson, Fagrell, & Redelius. (2009). Queering physical education. Between benevolence towards girls and a tribute to masculinity. *Physical Education & Sport Pedagogy, 14*(1), 1–17.
- Rønholt, H. (2010). “It’s only the sissies ...”. Analysis of teaching and learning processes in physical education: A contribution to the hidden curriculum. *Sport, Education and Society, 7*(1), 25–36. doi:10.1080/13573320120113558
- Ross, S. R., & Shively, K. J. (2008). Perspectives of Women College Athletes on Sport and Gender. *Sex Roles, 58*, 40–57.
- Tiedemann, J. (2000). Gender-related beliefs of teachers in elementary school mathematics. *Educational Studies in Mathematics, 41*, 191–207.
- Tischler, A., & McCaughtry, N. (2011). PE is not for me: when boys' masculinities are threatened. *Research Quarterly for Exercise and Sport, 82*(1), 37–48.